

רוח רעה הילכה אימים בישראל - הרוח הרעה של

הכפירות

דורש-פיחות הורוביץ
מה הוגד לנגיד?

הורוביץ תומך כבר שנים אחדות בהצעה להכריז על פיחות ערך הלירה, מאמין כי בדרך זו יצליח להעלות את היצוא הישראלי על הפסים הנכונים. זה היה גם מקור הסכסוך שלו עם פנחס ספיר לפני שנה, כשספיר התנגד להצעות החדשות של הורוביץ לבלית המינפליציה. ליוג'ין בלאק יש סיבות טובות לדרוש את הפיחות. הוא מסתכל על ישראל דרך מישקפת עולמית של בנק, שההון הרשום שלו בלבד מגיע ל-21 ביליון דולאר. הוא רואה את כל העולם כמסגרת כלכלית אחת. תפקידו לכוון את כל המדינות. לכן הוא רוצה לכפות על המדינות להפסיק לייצא מצרכים שאינם טבעיים להן, והן עושות זאת על ידי מתן פרמיות גבוהות ליצוא טפילי. לכן, אם תכריז הממשלה כדרישתו על פיחות ערך הכסף תוך ביטול שיטת-הפרמיות, היא שוב לא תוכל לקיים רשת ענקית של יצוא טפילי, שכדי לקיימו תיאלץ - במקרה של פיחות - לשלם ליצואניה סכומי-ענק גדולים יותר מאשר עכשיו. התוצאה: הממשלה תיאלץ להפסיק את היצוא הטפילי. רק היצוא הכדאי-באמת לישראל יתעודד. זהו יצוא טבעי. בלאק מתנגד לכל יצוא אחר.

בלאק יש אפשרות נוחה להשפיע על הממשלה להפחית את ערך הלירה. אם תסרב הממשלה, יסרב הוא להלוות למדינה כספים, מלאי הדולארים בקופת-האוצר יקטן, ממשלה, המבססת את תכנון פעילותה הכלכלית בשנים הקרובות על הלאויותיו של האמריקאי-הנווד, אינה יכולה לסרב לו.

★ ★ ★

עכבר וחתול דמויני

יש לא הטיר השבוע ספק שהממשלה תכריז על פיחות ערך הלירה, תשנה את השער הבילתי-ממשי הנוכחי של הדולאר (1.800 לירות). את האיש הפשוט, בעל החשבון הקטן בבנק, תפסה בהלה אחת: להיפטר מן הכסף, נשים ניסו לשכנע את בעליהן לקנות עכשיו מקררים בהודמנות, אחרות השפיעו עליהם לרכוש מכונית. סוחרים בשוק החלו להעלות את מחירי הברזל, העץ, הנייר. המשק עמד בסכנת-שיתוק.

כולם רוצים להיפטר משטרי-הכסף. השאלה היתה רק כיצד לעשות זאת. חלק מן הקהל ניסה לרכוש נירות ערך צמודי-דולאר, האמין כי הממשלה תפנה אותם לפי השער החדש. "כדאי לי לקנות עכשיו נירות ערך לפי שער של דולאר-1.800 לירות", הסביר סוחר-יינות ידוע, "בעוד כמה חודשים תשלם לי הממשלה עבורם 2.500 לירות, או אולי יותר מזה."

היתה זו הגישה הכלכלית של כל אותם, שחיפשו דרכים להיפטר מן הכסף. היא לא היתה בטוחה. הם חולמים להציע את צמודי הדולאר תיכף אחרי הפיחות, בשער החדש, להרויח כסף רב. לא היה כל בטחון כי גישה זאת תצליח. הם לא לוקחים בחשבון את האפשרות, שלא יימצאו קונים רבים להיצע הגדול והיקר של האגרות. במקרה זה יהיו המחירים הגבוהים דומים לעכבר הבורח מפני חתול דמויני. אף אחד לא ירוץ אחריהם לקנות את נירות-הערך.

היחידים שגילו השבוע תבונה היו מקבלי הפיצויים הישנים, שלא העבירו את הכסף לארץ. הם פחדו כי יפסידו כסף רב בפיחות, העדיפו לתכות ולראות מה תהיה החלטת הממשלה אחרי הבחירות.

אולם למי שהיה כסף בארץ לא היה ספק כי כדאי להחליף את הכסף בנכסים אחרים. כולם היו בטוחים שערכם של הנכסים יהיה רב יותר אחרי הפיחות. מחירי המגורים, הבתים, המקררים, המכוניות, העץ, עמד בסימן עליה. בעלי-העסקים הגיבו בעליה חדה של הוהב.

למרבית הפליאה לא עלה כמעט מחיר הדולאר בשוק השחור. הסיבה: הקהל האמין כי יוכל להשיג את הדולארים בקלות יחסית בנכסים, במחיר קבוע. הוא לא התלהב לקנות אותם במחיר גבוה. העובדה החשובה של השבוע היתה כי החשש מהפיחות גרם לגל של קונים, שהסתערו על החנויות, היו מוכנים לקנות את הסחורות במחיר קצת גבוה מן הרגיל. אולם הסוחרים לא מיהרו למכור את תוצרתם. הם העדיפו להחזיק מחסנים מלאי-סחורה, לחכות. החוזר האלמוני של פקדי-האוצר איים השבוע לשתק את כל הפעילות המשקית של ישראל.

רוח רעה מהלכת מזה כמה חודשים אימים בישראל: הרוח הרעה של הפיחות.

למעשה החלה רוח זו כבר לפני כמה שבועות לעצור את גלגלי הכלכלה. אפילו בשוק השחור היה קשה להשיג הל"ח (ברבית עד 36 אחוז לשנה). מי שהיה לו כסף, התייעץ עם כל ידידיו כיצד להיפטר ממנו, להשקיעו בנכסים כרי-קיימא. מי שהיה לו מה למכור, המתין עד לבוא היום. איש לא רצה להחזיק בידידו לירה ישראלית. החודש הפך הסיוט הנושן לבהלה מיידית. גרמה לכך הודעה קטנה בת 184 מילים של מנהל משרד-האוצר וסגנו, בה הודיעו ליצרנים שקיבלו הלאות ממשלתיות מקרן קול"י, שיהיה עליהם, במקרה של פיחות הלירה, להחזיר לממשלה את הערך האמיתי.

כשחזרו שר-האוצר לוי אשכול ונגיד בנק ישראל דויד ("דוליק") הורוביץ מאמריקה, חשן עליהם עולמם. לשוא טענו פקידים כי ההודעה היתה שיגרתית. הציבור הבין - בצדק - כי למעשה אישרו הפקידים שמיד אחרי הבחירות עומד להתבצע הפיחות, למרות כל ההכחות הרשמיות.

★ ★ ★

אין קשר להחלפת השמרות

מוזר היה כי הציבור, שאימת הפיחות נפלה עליו, לא הבין בדרך כלל במה המדובר. הוא חשב על הפקעה, מסוג זה שבוצעה לפני שמונה שנים על-ידי הממשלה, כאשר החליפה את שטרות-הכסף, ניכחה 10% מכל סכום שהוחלף (מלבד הקטנים ביותר).

אך הפיחות שהפעם דובר עליו, היה משהו שונה לגמרי. לאורח הפשוט לא היה כל מגע עמו. פיחות זה לא יגע גם בהחלפת שטרות-כסף, שהחלפתם הקרובה באה רק ב"מקרה בסמוך למועד המשווע של ביצוע הפיחות. כי פיחות זה אינו אלא הודעה פשוטה של משרד-האוצר הישראלי, שהחל מהיום ערך הדולאר לא יהיה 1.800 ל"י, אלא סכום

למעשה לא יחולל הפיחות מהפכה כה עמוקה כפי שיכול היה להידמות, כי למעשה כבר קיים בישראל פיחות מוססה מזה שנים רבות. הוא מבוצע באמצעות ריבוי שער-המטבע הגלויים והמוסחים - המאפשר לממשלה לשלם מחיר נמוך לאורח המקבל דולארים כפיצוי מגרמניה, ולדרוש משכנו מחיר הרבה יותר גבוה בעד אותו הדולאר, שהיא נותנת לו אותו כדמי-ניסיעה לחוץ-לארץ. בעד הפוחית-זה משלמת הממשלה לפרדסן 2.150 לירות על כל דולאר. משי מלאכותי, לעומת זה, עולה לממשלה סכומים יקרים יותר. היא נותנת ליצואן, על כל דולאר-יצוא שלו, 6.300 לירות (העולם הזה 1132).

בדיחה ידועה, המהלכת בין היצואנים, מספרת כי בוקר אחד התקשר יצואן ידוע עם שר-האוצר, שאל אותו: "אשתי נוסעת לחוץ-לארץ. מה השער הרשמי לפיו היא יכולה להחליף את הדולארים שלה?" כי מרבית היצואנים סכחו כבר מה השער הרשמי של ממשלת-ישראל. מדוע בכל זאת מעדיפה הממשלה להכריז על הפיחות? לפחות שר מפא"י אחד מתנגד לפיחות ערך הכסף. הוא לא עושה זאת מדאגה לירידת רמת-החיים של שכירי ישראל. נימוקיו של פנחס ספיר, שר המסחר והתעשייה, הם אחרים. הוא מעדיף את השיטה הקיימת, הנותנת לו כוח רב לקבוע שער-מטבע נפרדים לכל סוג של יצואנים, לתת לכל אחד מהם פרמיה שונה על הדולארים שהוא מכניס לקופת-האוצר. ספיר משוכנע כי השיטה הקיימת טובה מפיחות שער-המטבע, שיחייב אותו לתת לכל היצואנים - הרציניים וה"טפיליים" - את אותו השער.

אולם החלטת הממשלה הישראלית אינה נקבעת אך ורק לפי החלטתו של השר הממושקף מכפר-סבא. היא תלויה קודם כל באיש הקובע מתן הלאות בינלאומיות לכל המדינות בעולם: יוג'ין בלאק.

★ ★ ★

האמריקאי הנווד

אמריקאי יוג'ין בלאק הוא אחד המתחרים הגדולים לים של דאג המרשלד במספר הסיטות בעולם. המרשלד סס בעניינים מדיניים, בלאק נותן הלאות. הבנק העולמי הוא ממלא תפקיד חשוב בפיתוח ארצות נחלות, אם הוא מוענין לדאוג לכך. חתימתו על צייקים נחשבת לחתימה טובה. הוא גם האיש שלא רוצה להתחשב בדעתם של בוחרי-מפא"י. לא איכפת לו מה הם יאמרו, אם רמת-חיים תרד בגלל פיחות ערך הכסף. כי יוג'ין בלאק דורש מן הממשלה להכריז על פיחות הלירה, עומד בענין זה בקשר קבוע עם נגיד בנק ישראל, דויד הורוביץ.

גבוה יותר (למשל: 2.500 ל"י, סכום הקרוב לערך הדולאר בשוק השחור). אילו היה קיים בארץ שוק חופשי למטבע זה, לא היתה הודעה כזאת בעלת ערך. כי מחיר הדולאר היה נקבע מעצמו, על פי חוק ההיצע והביקוש, כפי שהוא נקבע כעת בשוק השחור. אולם בישראל קיים פיקוח על המטבע הזה, ואין אדם יכול להחליפו אלא באמצעות הממשלה. נוסף על חוק זה קיים מצב עובדתי, שהוא חשוב עוד יותר: רוב-רובו של המטבע הזה בא לישראל עבור מילא דרך קופת ה"ממשלה, מאחר שהוא מתקבל בצורת מענקים, מלחים, שילוחים, מנביות ועוד.

לכן פירוש הפיחות למעשה: הממשלה תמכור את הדולאר במחיר גבוה יותר בלירות ישראליות. ולהיפך: סחורה המיוצרת בארץ, ושהוצאותיה שולמו בלירות ישראליות, תוכל להימכר בחוץ-לארץ בפיחות דולארים מאשר קודם. הפיחות יהיה איפא צעד כלכלי תיאורטי, שלא יגע בשטרות הכסף שבידי האזרח. אם בכל זאת פרצה השבוע בהלה במשק, שהגיעה גם לאזרחים פשוטים, הרי היתה לכך סיבה סבירה: הפיחות ישפיע בקקיפין על כל אורה. ההשפעות העיקריות של פיחות ערך הלירה:

● כל סחורה המיובאת מחוץ-לארץ, מחירה בישראל יעלה, מאחר שהיבואן יצטרך לשלם לממשלה יותר לירות על כל דולאר ששילם בעד הסחורה. התיקרות זו תביא מעגלים-מעגלים, כי בסיבוב השני תתיקר גם סחורה המיוצרת בארץ בידי פועלים, שההתיקרות הראשונה העלתה את משכורתיהם בהתאם למדד יוקר המחיה.

● משמע, שכל מי שיש בידיו כסף ישראלי בזמנו, יוכל על סם הסנאטור האמריקאי קולי, שהציע לפני שלוש שנים להפריש רבע ממחיר עודפי המזון האמריקאיים לשם מתן הלאות למפעלים בהם מושקע כסף אמריקאי, או מפעלי-חקלאות המסתמשים במכונות אמריקאיות.